

Marian Ziemba

PRZYGOTOWANIE DO PRACY ZAWODOWEJ STUDENTÓW WSP W ŚWIETLE ICH CIĄGŁEJ PRAKTYKI SZKOLNEJ

Potrzeba kształcenia i wychowania dobrej kadry nauczycielskiej

W epoce, w której żyjemy, zmienność życia jest nieporównanie bardziej intensywna, niż była kiedykolwiek przedtem. Procesy i szybkość zasadniczych przemian, które w przeszłości rozkładały się na całe stulecia, dokonują się dzisiaj w obrębie jednego indywidualnego życia, stawiając przed jednostką coraz to nowe zadania i problemy. Dzisiejszy postęp nauki i techniki jest tak szybki, że żaden właściwie zawód człowieka nie może być wykonywany całe życie na podstawie wstępnego tylko przygotowania. W dobie obecnej naczelnym problemem jest nie tyle to, jak przygotować ludzi do podjęcia pracy zawodowej, ile to, jak zapewnić im możliwość stałego doksztalcenia się w toku pracy, by nie pozostać w tyle za postępem nauki i techniki, które to przeobrażają w bardzo szybkim tempie metody pracy. I ten właśnie tak niebywale szybki, szybszy niż kiedykolwiek dawniej postęp, który prowadzi do zawładnięcia nowymi potężnymi zasobami energii, stwarza zupełnie nowe perspektywy dla pracy ludzkiej, jej charakteru, rodzajów i organizacji, wymaga masowego przygotowania wysoko kwalifikowanej kadry.

W związku z pilnymi potrzebami w zakresie kadr w różnych dziedzinach oświaty i kultury zachodzi potrzeba wychowania nowego człowieka i przygotowania go do życia społecznego, do życia, w którym nowe formy wymagają nowego przygotowania. Wiemy, że działalność oświatowa i wychowawcza nie nadąża za potrzebami współczesnego życia społecznego i że musi być wzmocniona i rozszerzona, aby sprostać jego bieżącym wymaganiom.

Stąd też zachodzi potrzeba kształcenia takich nauczycieli, którzy będą mogli dotrzymać kroku rosnącemu życiu i aby umieli nim umiejętnie kierować.

Zdaje sobie sprawę z tych problemów samo państwo i ustanowione przez nie różne Władze oświatowe, których rozsądne zarządzenia stwarzają coraz to lepsze możliwości kształcenia i wychowania lepiej przygotowanych do tego zawodu nauczycieli.

Zmieniają się Zakłady kształcenia nauczycieli, zmienia się treść programowa w nich obowiązująca od Liceów Pedagogicznych począwszy poprzez Studia Nauczycielskie, Wyższe Szkoły Nauczycielskie do Wyższych Uczelni jedno wciąż mając na uwadze że, aby sprostać wspomnianym uprzednio wymaganiom, potrzebny jest nauczyciel o możliwie najwyższych kwalifikacjach zawodowych, emocjonalnie związany z wszelkim postępem w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym naszego narodu.

Zaznaczyć tu należy, że dawniej wykształcona kadra nauczycielska, która posiada w stosunku do obecnych wymagań programowych pewne braki, ma również możliwość uzupełniania swego wykształcenia w różnego rodzaju Studiach dla Pracujących, aby po ich ukończeniu mogła z powodzeniem kontynuować z dobrymi wynikami swą pracę zawodową.

R o z d z i a ł I

1. Przygotowanie pedagogiczne studentów

Podstawy przygotowania pedagogicznego studentów do zawodu nauczycielskiego stanowią treści zawarte w Programie ramowym Wyższych Szkół Pedagogicznych - Pedagogika - wydanym przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w 1968 r. Departament Studiów Uniwersyteckich - Ekonomicznych i Pedagogicznych.

Zawarte w nim programy są dorobkiem Zespołu Rzecznawców Pedagogiki WSP oraz grona specjalistów pedagogów pracujących w poszczególnych WSP, jak i innych uczelniach krajowych i obejmują:

- a/ programy dla kierunku pedagogiki,
- b/ programy przedmiotów pedagogicznych występujących na studiach kierunkowych,
- c/ programy specjalizacji występujących na studiach dziennych kierunku "pedagogika",
- d/ programy specjalizacji występujących na studiach dla pracujących kierunku "pedagogika"¹.

"Programy wymagań w zakresie poszczególnych przedmiotów mają charakter ramowy i formułują istotne problemy studiów w zakresie danej dyscypliny naukowej, które powinny być opanowane przez studentów. Programy te nie krepują w sposób zasadniczy wykładów w zakresie kolejności tematów, stopnia ich uszczegółowienia, metod przedstawiania poszczególnych problemów itp."².

Program ramowy "Pedagogiki" wyznacza dla kierunku studiów matematyki i fizyki 90 godzin zajęć dydaktycznych w tym 30 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń, a dla pozostałych kierunków: 120 godzin zajęć dydaktycznych w tym: 60 godzin wykładów i 60 godzin ćwiczeń.

Tematyka programowa zawarta w 15 hasłach obejmuje zagadnienia z teorii nauczania i wychowania oraz zawód nauczyciela i organizację szkolnictwa.

¹/ Program Ramowy WSP Nr 1.

²/ Op. cit.

Celem niniejszej rozprawy jest zbadać:

- a/ czy pedagogika - zawarta w przedstawionym uprzednio programie faktycznie wystarczająco przygotowuje studentów do pracy zawodowej, a jeśli nie, to
- b/ jakie są przyczyny zauważonych braków i niedociągnięć w wiedzy pedagogicznej studentów badanych kierunków tj.: biologii, geografii i filologii rosyjskiej i dalej
- c/ czy braki te występują w tej samej ilości i natężeniu u badanych studentów.

2. Próby podniesienia roli i znaczenia ćwiczeń

Problem możliwie najlepszego przygotowania studentów do pracy zawodowej był przedmiotem wielu dyskusji pracowników Instytutu Nauk Pedagogicznych WSP w Krakowie. Między innymi jednym z pierwszych zagadnień wiążących się z zasadniczym problemem była sprawa ćwiczeń z pedagogiki, jako ważnego środka wpływającego wyraźnie na poziom przygotowania pedagogicznego studentów. Chodziło o to, by jakoś ujednoczyć organizację ćwiczeń prowadzonych przez pracowników na poszczególnych kierunkach przedmiotowych. Trudność powiększał dodatkowo fakt, że wykłady z pedagogiki na poszczególnych kierunkach były prowadzone również przez różnych wykładowców, którzy - zgodnie z uwagami programowymi zezwalającymi na pewną swobodę w realizacji tematyki programowej - faktycznie różnie dobierali tematy do swych wykładów. Dlatego też i tematyka ćwiczeń z pedagogiki - dostosowana do wykładów - w różny sposób wpływała na realizację tematyki programowej. W zasadzie taka realizacja tematyki programowej zarówno przez wykłady, jak i przez ćwiczenia nie budziłaby żadnych zastrzeżeń, gdyż cały materiał naukowy zawarty w treściach programowych byłby przez studentów przyswojony w ciągu wyznaczonego czasu, gdyby nie obowiązkowa praktyka pedagogiczna studentów, do której winni być oni możliwie dobrze przygotowani. Stąd też podjęty wysiłek ujednoczenia ćwiczeń z pedagogiki, chociaż przyniósł pewne efekty, w całości jednak nie mógł zmienić stanu faktycznego, nie mniej jednak dał pewne podstawy do wniosków, które zostaną przedstawione w końcowym rozdziale rozprawy.

Dodatkową trudność stanowi termin rozpoczynania zajęć z pedagogiki na poszczególnych kierunkach przedmiotowych. Na jednych zajęcia te rozpoczynają się w III semestrze, na innych w IV semestrze studiów w związku z czym studenci rozpoczynający zajęcia z pedagogiki w III semestrze, czyli prawie rok przed pierwszą praktyką pedagogiczną, są do niej lepiej przygotowani niż studenci rozpoczynający zajęcia z pedagogiki w IV semestrze, czyli pół roku przed praktyką pedagogiczną.

Praktyka pedagogiczna jest tym "przedmiotem", w którym wyraźnie i obiektywnie odzwierciedla się stopień przygotowania pedagogicznego studentów.

3. Rola i zadania praktyki pedagogicznej

Ustawa z dnia 15 lipca 1961 r. o rozwoju systemu oświaty i wychowania art. 37 ust. 1 /Dz. U. Nr 32 poz. 160/ i wydane w oparciu o nią zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 21 stycznia 1966 r. /Nr KN - 762-2/66/ zawierające wytyczne w sprawie praktyki pedagogicznej wyraźnie ustalają zadania i rodzaje praktyki pedagogicznej studentów wydziałów kształcących nauczycieli, a mianowicie:

Praktyka pedagogiczna jest integralną częścią procesu kształcenia pedagogicznego kandydatów na nauczycieli. W toku praktyki pedagogicznej studenci zapoznają się z wzorowymi przykładami pracy szkolnej i z prawidłowym stosowaniem wiedzy pedagogicznej w pracy dydaktyczno-wychowawczej. Praktyka pedagogiczna umożliwia kandydatom na nauczycieli zdobycie umiejętności skutecznego działania dydaktycznego i wychowawczego, niezbędnego do podjęcia i prowadzenia pracy pedagogicznej w szkole. Jest ona również ważnym czynnikiem kształtowania osobowości przyszłych nauczycieli i wychowawców, wiązania ich z zawodem nauczycielskim oraz rozwijania w nich pożądaných cech umysłu i charakteru. Trzy główne funkcje praktyki pedagogicznej - poznawcza, kształcąca i wychowawcza - wzajemnie się w jej toku warunkują i uzupełniają.

Obok możliwości obserwowania i przejmowania przez studentów wypróbowanych wzorów pracy szkolnej, praktyka pedagogiczna powinna torować drogę nowym rozwiązaniom pedagogicznym, służyć w stosowaniu w pracy szkolnej najbardziej skutecznych metod nauczania i wychowania.

Naczelnym zadaniem praktyki pedagogicznej jest przygotowanie kandydatów na nauczycieli do pracy dydaktyczno-wychowawczej, do realizacji zadań wychowania socjalistycznego szkole wyznaczonych.

Nadto do zadań praktyki pedagogicznej należy:

- a/ umożliwienie studentom zdobycia odpowiedniego zasobu spostrzeżeń i doświadczeń pedagogicznych,
- b/ pogłębienie znajomości założeń treści programów nauczania szkoły podstawowej ze szczególnym uwzględnieniem programów odpowiadających kierunkom odbywanych studiów,
- c/ wdrożenie do stosowania wiedzy pedagogicznej oraz wiedzy z zakresu przedmiotów kierunkowych w praktycznej działalności na terenie szkoły, w przygotowaniu i przeprowadzaniu zajęć dydaktyczno-wychowawczych, a także w ich analizie i ocenie,
- d/ przygotowanie do umiejętnego wykonywania czynności wychowawczo-opiekuńczych, do prowadzenia pracy pozalekcyjnej oraz do sprawowania opieki nad organizacjami uczniowskimi na terenie szkoły, ze szczególnym uwzględnieniem harcerstwa,
- e/ rozbudzenie, odpowiednie rozwinięcie i pogłębienie zamiłowania do pracy pedagogicznej oraz wyrobienie poczucia odpowiedzialności za jej wyniki,
- f/ kształtowanie u studentów twórczej i poszukującej postawy w procesie nauczania i wychowania,
- g/ pogłębienie rozumienia roli socjalistycznej szkoły podstawowej, jej funkcji społeczno-kulturalnej w środowisku oraz roli nauczyciela w szkole i w środowisku.

Podane wyżej zadania praktyki pedagogicznej wyraźnie zaznaczają z jednej strony zadania i funkcję przedmiotom pedagogicznym, które powinny przygotować możliwie najlepiej studentów do przyszłej pracy zawodowej, z drugiej natomiast stanowią niejako kryterium oceny pracy wykładowców i prowadzących ćwiczenia pedagogiczne, których obowiązkiem jest zapewnić studentom w maksymalnym stopniu zdobycie i utrwalenie tak potrzebnej im wiedzy pedagogicznej i rzeczowej wybranego kierunku studiów.

R o z d z i a ł II

Metodologia badań

1. Wybór grup do badań

Chcąc zapewnić sobie możliwie dobre wyniki z przyszłych badań należało przede wszystkim dobrać odpowiednio do nich grupy studentów. De-

czyję wyboru ułatwił fakt, że na dwóch kierunkach przedmiotowych tj. biologii i filologii rosyjskiej sam autor był wykładowcą pedagogiki, natomiast na kierunku geografii miał najkorzystniejsze warunki do przeprowadzenia badań z uwagi na przyjacielskie stosunki z wykładowcami pedagogiki i metodyki kierunkowej. Dzięki takiemu stanowi rzeczy ostatecznie zdecydowano, że badaniami objęto 24 studentów geografii i 68 studentów filologii rosyjskiej, łącznie 121 studentów III roku. We wszystkich grupach zajęcia z pedagogiki rozpoczynają się na V semestrze, zatem i przygotowanie pedagogiczne badanych w założeniu było jednakowe, czyli warunki do badań wszyscy studenci mieli takie same, co z punktu widzenia badań ma istotne znaczenie. Badania przeprowadzono w czasie 2 i 3 tygodniowej praktyki ciągłej w marcu 1970 r.

2. Opracowanie i przygotowanie kwestionariuszy

Ważną rzeczą dla wszelkich badań empirycznych jest zastosowanie możliwie dobrych metod i narzędzi, które winny zapewniać zebranie obiektywnych materiałów stanowiących podstawy do wszelkich analiz i wynikających z nich uogólnień i wniosków. Zastosowano ujednoczone kwestionariusze zawierające w swej treści dane dotyczące przygotowania pedagogicznego i rzeczowego studentów, jego poziomu, warunków do praktyki pedagogicznej i jej oceny przez metodyków kierunkowych, samych studentów, a wreszcie i szkół, w których studenci mieli odbyć praktykę. Ponieważ tak skonstruowanych kwestionariuszy względnie podobnych nie znaleziono. Autor sam je opracował.

Kwestionariusz nr 1

Przeznaczony do wypełnienia przez studenta składa się zasadniczo z czterech części, z których pierwsza zawiera dane personalne studenta, miejsce i czas praktyki pedagogicznej wraz z ilościowym ujęciem lekcji demonstrowanych przez nauczycieli dla studentów, lekcji hospitowanych i przeprowadzanych przez studenta. Część druga zawiera materiał dotyczący przygotowania metodycznego i pedagogicznego studenta otrzymanego w WSP oraz zauważone przez niego braki. Część trzecia obrazuje pracę szkoły, w której studenci odbywają praktykę, przygotowanie ich do praktyki pedagogicznej oraz zauważone przez studenta niedociągnięcia w tym przygotowaniu, a wreszcie własne życzenia i propozycje dotyczące pracy szkoły ze studentami odbywającymi praktykę pedagogiczną. Część czwarta ujmuje praktykę pedagogiczną w ocenie studenta i tak: warunki do praktyki, personel zaangażowany w praktyce pedagogicznej, krytyczny stosunek do własnych lekcji i ich ocenę, i co najważniejsze, to jakie winno być przygotowanie studenta do praktyki pedagogicznej, aby ona mogła mu dać więcej korzyści.

Kwestionariusz nr 2

Wypełniał metodyk przedmiotu kierunkowego jeden dla każdej grupy studentów odbywających praktykę pedagogiczną w danej szkole. Zawierał on dane dotyczące ilości zmian w szkole, charakteryzował stosunek kierownictwa szkoły i personelu zaangażowanego w praktyce pedagogicznej do studentów, a wreszcie podawał przez kogo praktyka pedagogiczna była hospitowana.

Kwestionariusz nr 3

Wypełniany również przez metodyków kierunkowych dla każdego studenta obejmował prócz imienia i nazwiska studenta, jego przygotowanie rze-

czowe i metodyczne, ocenę wykorzystania i umiejętności posługiwania się pomocami naukowymi, postawę studenta, umiejętność organizowania samodzielnej pracy uczniów, stosowania indywidualizacji w nauczaniu i wychowaniu, utrzymywania zainteresowania na lekcji, umiejętność stwarzania i rozwiązywania potrzebnych w procesie nauczania i wychowania sytuacji, stopień zdyscyplinowania studenta, jego postawę ideowo-społeczną, a wreszcie własne uwagi metodyka o studencie wraz z ewentualną jego oceną.

Tak skonstruowane kwestionariusze, aczkolwiek wymagały dość poważnego wkładu pracy i czasu od metodyków kierunkowych przedmiotów, dawały rękojmię, że zebrany przez nich materiał można było uważać za wystarczająco obiektywny i pozwalający w pełni na dokonanie analizy i wyprowadzenie uogólnień i wniosków. Można by nawet do pewnego stopnia słusznie kwestionować niezbyt stosunkowo dużą ilość bo 121 badanych dla wyprowadzenia uogólnień i wniosków, ale zdaniem autora do celów niniejszej rozprawy zebrany materiał jest wystarczający, gdyż jest ona przeznaczona raczej dla potrzeb Instytutu Nauk Pedagogicznych WSP, który między innymi podjętymi zadaniami nakreślił sobie jako jedno z pierwszych, potrzebę podniesienia poziomu przygotowania studentów do zawodu nauczycielskiego. Natomiast bardzo szczegółowa analiza poszczególnych przypadków kompensuje w jakiś sposób ich niewielką ilość i pozwala na dokonanie uogólnień i wniosków.

3. Informacje studentów i metodyków przedmiotów kierunkowych

Opracowane kwestionariusze, jako zasadnicze narzędzia potrzebne do zebrania materiału badawczego, wymagały dla ich pełnego zrozumienia poznania przez osoby mające je wypełniać. W tym celu zostały one przedstawione i szczegółowo omówione przez autora z wszystkimi badanymi studentami biologii i filologii rozyjskiej, a przez metodyków ze studentami geografii. Prócz tego autor omówił kwestionariusze 2 i 3 z metodykami przedmiotów kierunkowych zapewniając sobie w ten sposób poważniejsze ich zainteresowanie podjętymi badaniami. Niezależnie od tego, na jednym z zebrań Zespołu praktyki pedagogicznej autor poinformował wystarczająco zebranych o zamierzonych badaniach, zapewniając sobie ich przychylność i potrzebną współpracę.

4. Dokumentacja badań

Każda praca badawcza wymaga jakiejś dokumentacji upoważniającej do opracowania uzyskanych z badań wyników. Również i podjęte badania nie mogły się bez niej obyć. Sprawa ta była o tyle prostsza i łatwiejsza, że już sam układ względnie konstrukcja kwestionariuszy pozwalała na opracowanie i ułożenie odpowiednich do potrzeb tablic i zestawień, które z kolei pozwoliły opracować arkusze zbiorcze dla każdej badanej grupy. Dane zawarte w kwestionariuszach ułatwiły opracowanie zestawienia zbiorczego dla 3 badanych grup.

Dla celów porównawczych zastosowano obliczenia procentowe ułatwiające dokonanie analizy zebranego materiału badawczego, wyprowadzenie uogólnień i wniosków.

R o z d z i a ł III

Zebranie i opracowanie materiału badawczego

1. Praktyka pedagogiczna ciągła

Zgodnie z założonymi w rozdziale I celami niniejszej rozprawy należy znaleźć odpowiedź na postawione w nich pytania tj.: czy pedagogika - konkretnie treści nauczania zawarte w jej programie - wystarczająco przygotowują studentów do pracy zawodowej, a jeśli nie, to jakie są przyczyny braków i niedociągnięć w wiedzy pedagogicznej studentów badanych grup oraz czy występują one w tej samej ilości i natężeniu.

Założono również, że odpowiedzi na postawione pytania mogą dać dopiero wyniki przeprowadzonych badań. Otrzymane wyniki dostarczyły faktycznie sporo materiału ilościowego stanowiącego podstawę do jego analizy ilościowej i jakościowej oraz uogólnień i wniosków.

Cały materiał badawczy ujęty jest w kilku tablicach obrazujących poszczególne elementy przygotowania pedagogicznego badanych grup studentów oraz ich praktyki pedagogicznej.

Tablica 1 ilustruje dane dotyczące praktyki pedagogicznej ciągłej studentów badanych grup i od jej treści rozpoczniemy opracowanie zebranego materiału badawczego.

Tablica 1 wykazuje, że badaniami objętych zostało 121 studentów, z czego przypada 24 na biologię, 29 na geografję i 68 na filologję rosyjską.

Studenci ci ukończyli przed wstąpieniem do WSP różne szkoły średnie, przeważnie jednak Liceum ogólnokształcące w liczbie 103 tj. 83%, Technikum - 3 tj. 2,4%, Liceum Pedagogiczne - 11 tj. 9% nadto 4 tj. 3,6% - Studium Nauczycielskie. Pozycja 3 omawianej tablicy wskazuje jak przedstawia się to wykształcenie na poszczególnych kierunkach.

Zaznaczyć tu tylko należy, że studenci fil. rosyjskiej reprezentują wszystkie rodzaje szkół średnich, jakie ukończyli oni przed przyjęciem do WSP. Nadto na uwagę zasługują również studenci posiadający ukończone Liceum Pedagogiczne i Studium Nauczycielskie z uwagi na to, że przypuszczalnie winni oni wykazać się lepszymi wynikami z praktyki pedagogicznej od pozostałych studentów. Czy jest tak faktycznie wykażą dalsze badania.

Praktyka pedagogiczna ciągła odbyła się łącznie w 33 szkołach podstawowych, z czego przypada dla studentów biologii 7 szkół, dla geografii 10, a filologii rosyjskiej 16 szkół podstawowych. Studenci biologii i geografii mieli 2 tygodniową praktykę w grupach 3 osobowych, a filologii rosyjskiej 4 tygodniową w grupach 4 osobowych. Dane zamieszczone w pozycji 7 zasługują na nieco szersze omówienie z uwagi na to, że zawierają ilościowy materiał związany z pracą szkoły podstawowej, w której odbywała się praktyka ciągła. Materiał to interesujący chociażby z tego względu, że dane liczbowe dość wyraźnie różnią się między sobą, a różnice te pozwalają już na pewną orientację odnośnie wkładów pracy tych szkół w przygotowaniu studentów do praktyki. Studentom biologii personel pedagogiczny, zaangażowany w praktyce - zademonstrował każdej grupie średnio około 9 lekcji, czyli były grupy, które miały możliwość hospitowania 5 - 17 lekcji. Łącznie wszyscy studenci shospitalowali 204 lekcje.

Studentom geografii szkoły zademonstrowały dla każdej grupy około 12 lekcji i to w granicach od 3 do 7 lekcji. Wszyscy studenci mieli możliwość shospitalowania 346 lekcji wzorowych. Mniej więcej podobnie przedstawia się tu sprawa na filologii rosyjskiej, gdzie każda grupa studentów widziała również około 12 lekcji i to od 3 do 28. Natomiast wszyscy stu-

denci dokonali łącznie 802 hospitacji lekcji, a wszystkie grupy razem 1352 hospitacje.

Tablica 1

Praktyka pedagogiczna ciągła

1	Kierunek studiów	Biologia		Geografia		Fil.rosyjska		Razem	
2	Ilość badanych studentów	24		29		68		121	
3	Student ukończył przed wstąpieniem do WSP:	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
	Liceum ogólnokszt.	22	91,7	27	92,6	54	79,5	103	35,1
	Technikum	-	-	-	-	3	4,4	3	2,4
	Liceum Pedagog.	2	8,3	2	7,4	7	10,3	11	9,0
	Studium Nauczyc.	-	-	-	-	4	5,8	4	3,6
4	W ilu szkołach podstawowych odbywała się praktyka pedagogiczna	7		10		16		33	
5	Praktyka pedagogiczna odbywała się w tygodniach	2		2		4		2 1 4	
6	Grupy praktykantów liczyłyby osób:	3 ^x		3 ^x		4 ^{xx}		3 1 4	
7	Szkoła zademonstrowała każdej grupie studentów lekcji:	204		346		802		1352	
	średnio na studenta	8,9		11,9		11,7		10,5	
	w granicach od - do	5 - 17		3 - 7		3 - 28		36 - 24	
8	Ilość lekcji przeprowadzonych przez grupę studentów	514		392		3886		4592	
	średnio 1 grupa	7,3		13,5		54,2		25	
	w granicach od - do	5-9		7-20		15-55		7-28	
9	Ilość lekcji własnych studentów	175		146		832		1153	
	średnio	7,3		5		12,2		8,2	
	w granicach od - do	5-9		4-7		9-16		6-10,6	

^x3 grupy 4 osobowe

^{xx}2 grupy 5 osobowe

Można by zatem powiedzieć, że ta część przygotowywania przez szkoły studentów do praktyki pedagogicznej ciąglej była wystarczająco korzystna. Pzycyje 8 i 9 zawierają dane ilustrujące przeprowadzone lekcje przez grupy i poszczególnych studentów.

Studenci biologii przeprowadzili 175 lekcji, z których średnio na studenta przypada około 7, w granicach od 5 do 9.

Studenci geografii przeprowadzili 146 lekcji, z których średnio na studenta przypada 5, w granicach od 4 do 7.

Studenci filologii rosyjskiej przeprowadzili 832 lekcje z których średnio na studenta przypada 12, w granicach od 9 do 16.

Wszyscy studenci przeprowadzili 1153 lekcje, z których średnio na studenta przypada 8 w granicach od 6 - 10 lekcji.

Z powyższego materiału wynika stosunkowo duża różnica między średnią ogólną /8 lekcji/, a średnią dla studentów geografii wynoszącą 5 lekcji. Nasuwa się pytanie, co stanowi przyczynę odchylenia o 3 punkty od średniej ogólnej. Odpowiedzieć będzie można później po analizie dalszego materiału badawczego. Nie mniej jednak zaznaczyć należy, że przeprowadzenie 5 lekcji przez studenta w okresie 2 tygodniowej praktyki pedagogicznej, to trochę za mało, zwłaszcza jeśli weźmie się pod uwagę dość duże różnice w ilości przeprowadzonych lekcji przez poszczególne grupy /7-20/. Były bowiem również grupy 3 osobowe, które przeprowadziły około 20 lekcji, z czego wynika, że studenci należący do tych grup, chcieli tych lekcji możliwie najwięcej przeprowadzić.

2. Przygotowanie do praktyki pedagogicznej

Omówienie treści tabeli 1, stanowiącej podstawy do dalszych rozważań, pozwala teraz na zajęcie się przygotowaniem studentów do praktyki pedagogicznej, co ilustruje również w danych ilościowych Tablica 2.

Zawarte pod podanymi tytułami trudnościami i brakami przygotowaniu studentów, obejmują je w dużych uogólnieniach i zawierają w swej treści szereg różnic precyzowanych przez studentów braków, których szczegółowe wyliczenie byłoby wprost niemożliwe w tablicach z uwagi na ich zbyt dużą ilość. Zastosowane w tablicach - w formie uogólnień skróty ułatwiają ich ilościowe pogrupowania, co z kolei umożliwia ich analizę.

Pzycycja 2 w pierwszym wierszu wykazuje ilość braków w przygotowaniu metodycznym i dydaktycznym otrzymanym w WSP, a wykazanych przez studentów: biologii w 12 przypadkach tj. przez 50% badanych, geografii w 2 przypadkach tj. 6,9%, filologii rosyjskiej w 19 przypadkach tj. - 27,9% badanych: łącznie z trzech kierunków badanych braki te wykazało 33 studentów tj. 27,2%.

Jeśli prawie trzecia część badanych studentów wykazuje pewne braki i trudności w przygotowaniu metodycznym i dydaktycznym, to zjawisko to nie powinno i nie może ująć uwagi pracowników naukowych, którzy za to przygotowanie są odpowiedzialni. Na razie dalszych wniosków nie należy jeszcze z tego faktu wyprowadzać, gdyż byłyby one przedwczesne, niemniej jednak wrócimy jeszcze do tej sprawy.

Wiersz 2 wykazuje braki i trudności w przygotowaniu rzeczowym studentów; i tak na kierunku: biologii podaje je 15 studentów tj. 62,5%, geografii 1 tj. 3,5%, w filologii rosyjskiej 10 tj. 14,7%, łącznie na braki w przygotowaniu rzeczowym żali się 26 studentów tj. 21,4%. Jest to stosunkowo duża ilość, bo jedna piąta wszystkich badanych. Z przeprowadzonych badań wynika, że są to specjalistyczne braki np. z gramatyki języka rosyjskiego, z nauki o człowieku, z chemii, z geografii regionalnej itp. Przyczyny tych braków mogą tkwić, albo w samych studentach czyli w słabym przyswojeniu i opanowaniu materiału naukowego, albo mogą wynikać z różnic programów WSP i szkół podstawowych, które nie wykazując drożności mogą powodować takie właśnie braki.

Wiersz trzeci wykazuje pewne braki i trudności w układaniu i pisaniu konspektów u studentów: biologii 7 przypadków tj. 29,1%, geografii 5 przypadków tj. 17,4%, filologii rosyjskiej 9 przypadków tj. 33,2%. Łącznie 21 studentów tj. 17,3% uskarża się na trudności w pisaniu konspektów. Zachodzą tu braki w pisaniu skróconych konspektów, w rozplanowaniu materiału naukowego na poszczególne ogniwa lekcyjne, a czasem w ustaleniu celów lekcji. Powyższe wyjaśnienia mogą wystarczająco usprawiedliwić te braki, które prawdopodobnie w następnej praktyce pedagogicznej już nie wystąpią.

Wiersz czwarty mówi o brakach w znajomości programów, które wykazują studenci: biologii w 3 przypadkach tj. 12,5%, geografii w 3 przypadkach tj. w 10,4%, filologii rosyjskiej w 13 przypadkach tj. w 19,1%. Łącznie 19 studentów czyli 15,7% wykazuje te braki, które wymagają naprawdę zajęcia się nimi i to zarówno przez metodyków kierunkowych, jak i pracowników prowadzących ćwiczenia z pedagogiki. Chodzi bowiem o to, aby studenci wynieśli z okresu studiów jakąś dokładniejszą znajomość programów i umiejętność posługiwania się nimi w praktyce.

Z wiersza piątego wynika, że umiejętność posługiwania się pomocami audiowizualnymi sprawia studentom stosunkowo dużo kłopotów, a to: studentom: biologii w 5 przypadkach tj. 20,8%, geografii w 4 przypadkach tj. 13,9%, filologii rosyjskiej w 27 przypadkach tj. 39,7%. Łącznie 36 studentów, co stanowi 29,7% przynajmniej się do tych braków, co w zasadzie nie powinno budzić większych zastrzeżeń, gdyż umiejętność posługiwania się tymi nowoczesnymi środkami nauczania pozostawia jeszcze w ogóle wiele do życzenia.

Nieuzasadnionym natomiast wydaje się być fakt, że studenci krakowskiej WSP wykazują w dość pokaźnej ilości, bo prawie u 30% badanych braki w tej dziedzinie, gdyż Uczelnia posiada pracownię własną nowych technik nauczania, a prócz tego ma możliwość korzystania z Centralnego Ośrodka Maszyn Dydaktycznych. Usunięcie tego braku jest możliwe przez zwiększenie ilości ćwiczeń w pracowniach do tego celu służących.

Wiersz 6 zawiera w swej treści raczej życzenia studentów, które wynika z pewnej niezadobroci w praktyce pedagogicznej powstałej jako następstwo zbyt małej ilości hospitacji i lekcji próbnych studentów przed rozpoczęciem praktyki pedagogicznej ciągłej. Należy raczej zgodzić się z ich życzeniem jako w pełni słusznym, bo uzasadnionym ich potrzebami.

Pozycja 3 obejmuje w swej treści braki i trudności, na jakie napotkali studenci w przygotowaniu praktyki pedagogicznej organizowanej przez szkoły, w których praktyka miała miejsce. Jakże to były braki w przygotowaniu praktyki i na jakie napotykali trudności informują wiersze 1-7, które po kolei należy omówić.

Wiersz 1 dotyczy ilości lekcji demonstrowanych przez nauczycieli dla studentów mających rozpocząć praktykę. Według zebranego materiału 18 studentów biologii tj. 75%, 29 tj. 100% studentów geografii i 36 studentów filologii rosyjskiej tj. 52,9% uważa ilość lekcji demonstrowanych za zbyt skromną i nie zawsze wystarczającą, jako przygotowanie do praktyki pedagogicznej. Łącznie 83 studentów tj. 68,6% zajmowało takie stanowisko.

Podobnie przedstawiają się braki w otrzymywanym instruktażu indywidualnym udzielanym przez nauczycieli przed prowadzeniem lekcji, co przedstawiają dane w wierszu 2.

I tak: 20 studentów biologii tj. 83,3%, 27 tj. 93,1% studentów geografii oraz 53 tj. 77,9% filologii rosyjskiej uważa ten instruktaż za niewystarczający dla studentów odbywających pierwszą praktykę pedagogiczną.

Jako poważniejszy brak uważają ograniczenie instruktażu tylko do podania samego tematu lekcji. Na szczęście tych przypadków odnotowano niewiele i tak: 4 studentów tj. 16,6% z kierunku biologii, 6 tj. 20,7% z geografii i 23 tj. 33,8% z filologii rosyjskiej. Łącznie 33 studentów tj. 27,2% zanotowało w swych kwestionariuszach ten niezbyt przyjemny dla szkoły sposób przygotowania studentów do prowadzenia lekcji.

Wiersze 4 i 5 zasadniczo dotyczą jednego braku, jednej trudności dla studentów, mianowicie sprawy instruktazu. Wiersz 4 mówi o brakach w instruktazu, o którym wspomina 2 studentów biologii tj. 8,3%, 6 tj. 20,7% studentów geografii oraz 8 tj. 11,7% filologii rosyjskiej. Łącznie 16 studentów tj. 13,2% wykazuje te braki.

Wiersz 5 poszerza 4, względnie uzupełnia go domagając się pełniejszego instruktazu od nauczycieli. Życzenie to wyraża 3 studentów biologii tj. 12,5%, 5 tj. 17,4% studentów geografii i 14 tj. 20,5% studentów filologii rosyjskiej. Łącznie 22 studentów tj. 18,1% żąda pełniejszego instruktazu przed prowadzeniem lekcji.

Wspomniane braki i trudności odnotowali w dokumentacji praktyki pedagogicznej przeważnie studenci wykazujący się skąpyimi wiadomościami z metodyki i przedmiotu kierunkowego zatem słabiej przygotowani do praktyki pedagogicznej.

Wiersze od 6 do 13 obejmują w swej treści raczej życzenia czy postulaty studentów wynikające prawdopodobnie z zauważonych zarówno własnych braków w przygotowaniu pedagogicznym jak i trudności w praktyce pedagogicznej. Trudności i braki, o których była mowa wyżej, są niejako wyrazem ich niezaradności w sytuacji nowej, jaką dla nich była praktyka pedagogiczna, w której znaleźli się nagle osamotnieni i poniekąd zagubieni w ważnych, nieznanych im przejawach życia szkoły. Najlepiej świadczą o tym właśnie ich życzenia zawarte w treści omawianych dalszych wierszy.

W wierszu 6 pojawia się słuszny postulat omawiania i oceniania ich lekcji próbnych. Żądanie to wyraża 7 studentów biologii tj. 29,1%, 7 geografii tj. 24,3% oraz 14 tj. 20,5% studentów filologii rosyjskiej. Łącznie życzenia takie wyraża 28 studentów tj. 23,1%.

Spełnienie tego słusznego życzenia można osiągnąć przez pełne porozumienie pracowników pedagogicznych i metodyków przedmiotów kierunkowych z nauczycielami szkół, w których odbywają się praktyki pedagogiczne studentów.

Bardzo ciekawy, chociaż tylko przez 4 studentów tj. 13,9% geografii wyrażony w wierszu 7 jest postulat stosowania w lekcjach demonstrowanych studentom przez nauczycieli możliwie dużo różnych metod nauczania. Życzenie to znajduje się w dokumentacji praktyki studentów ocenianych zarówno przez metodyków kierunkowych, jak i przez nauczycieli jako dobrze przygotowanych metodycznie i rzeczowo do praktyki pedagogicznej.

Wiersz 8 odpowiada wierszowi 6 pozycji 2 wyrażając to samo życzenie mianowicie: więcej hospitacji i lekcji próbnych wyznaczać studentom na czas praktyki pedagogicznej. Widocznie sami studenci doceniają wartość hospitacji i lekcji w praktycznym przygotowaniu do zawodu nauczycielskiego.

Życzenie to wyraża 8 studentów biologii tj. 33,2%, 12 tj. 41,3% studentów geografii oraz 9 tj. 13,2% filologii rosyjskiej. Łącznie jest to życzenie 29 studentów tj. 29,9%.

Wiersze 9 do 13 obejmują wprawdzie życzenia tylko studentów filologii rosyjskiej, nie mniej jednak zasługują na uwagę i omówienie.

I tak życzenie podania studentom całego harmonogramu praktyki pedagogicznej wyraziło 12 studentów tj. 17,6%. Brania udziału w posiedzeniach Rady Pedagogicznej 5 studentów tj. 2,3%. Zaznajomienia studentów z przejawami życia szkoły 17 studentów tj. 25%, 11 studentów tj. 16,2% życzyło sobie otrzymywać więcej informacji w sprawach wychowawczych. A wreszcie 12 studentów tj. 17,6% pragnęło otrzymać więcej informacji o prowadzeniu dziennika lekcyjnego. Można by potraktować życzenia te jako już więcej specyficzne dla tych studentów, którzy odczuwali w tym zakresie jakies braki czy trudności, nie mniej w instrukcji do praktyki pedagogicznej, jaką studenci otrzymują z Uczelni, należałoby pamiętać o uwzględnieniu tych życzeń, chociażby z tego powodu, aby nie powtórzyły się te same braki w okresie następnej praktyki pedagogicznej.

Na tym zasadniczo można by zakończyć analizę tablicy 2 z tym, że analiza następnej 3 tablicy przedstawiająca praktykę pedagogiczną w ocenie studentów, rzuci sporą garść światła na omówione w tablicy 2 trudności i braki w przygotowaniu do praktyki.

Praktyka pedagogiczna w ocenie studentów

1.	Kierunek studiów		Biologia		Geografia		Fil. rosyjska		Razem	
			ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
2.	Warunki do praktyki pedagogicznej. Ilu studentów miało praktykę pedagogiczną w budynku szkolnym	Nowym	16	66,7	17	58,7	44	56,0	77	60,7
		Starym dostosowanym do potrzeb	8	33,3	12	41,3	24	35,2	44	34,6
			niedostosowanym	-	-	-	-	6	8,8	6
3.	Wyposażenie w pomoce naukowe, pracownie, gabinety było:	Wystarczające	19	79,1	22	75,8	45	66,2	86	71,1
		Niewystarczające	5	20,9	7	24,2	23	33,8	35	28,9
4.	Wysztalcenie nauczycieli zaangażowanych w praktyce pedagogicznej studentów	Wysze	34	35,8	47	48,0	118	34,8	199	37,4
		Studium Nauczycielskie	61	64,2	46	46,9	197	58,5	304	57,5
		WKN	-	-	-	-	9	2,6	9	1,6
		Średnie	-	-	5	5,1	14	4,1	19	3,5
5.	Z ilu przeprowadzonych lekcji student był:	Zadowolony	130	74,3	108	74,0	676	81,3	914	79,3
		Niezadowolony	45	25,7	38	26,0	156	18,7	239	20,7
6.	Przyczyny niesadowolenia z przeprowadzonych lekcji	Niepełne przygotowanie metodyczne	5	20,8	3	10,3	19	28,1	27	22,3
		Pewne braki w przygotowaniu rzeczowym	10	41,6	5	17,5	25	36,8	40	33,1
		Słabe wiadomości uczniów	3	12,5	-	-	6	8,8	9	7,4
		Za małą aktywność uczniów	2	8,3	2	6,9	-	-	4	3,3
		Brak doświadczenia pedagogicznego	3	12,5	3	10,3	-	-	6	4,9
		Słaba umiejętność wykorzystania pomocy naukowych	4	16,6	5	17,5	25	36,8	34	28,1
		Za słaby instruktaż nauczania	-	-	-	-	12	17,6	12	9,9
		Trema	4	16,6	4	13,8	7	10,3	15	12,4
7.	Propozycje studentów dotyczących podniesienia poziomu praktyki pedagogicznej	Przed praktyką więcej hospitacji i lekcji próbnych	6	24,9	9	31,0	29	42,6	44	36,3
		Praktyka w późniejszym terminie i dłuższa	5	20,8	14	nauucz. 67,8%	17	25,0	36	29,7
		Pedagogikę zacząć wcześniej na III semestrze	3	12,5	7	24,1	8	11,7	18	13,2
		Lepsze poznanie programów nauczania	2	8,3	5	17,5	6	8,8	13	10,7
		Większe przygotowanie metodyczne	3	12,5	2	6,9	21	30,8	26	21,4
		Lepiej zaznajomić z podręcznikami i środkami audio-wizualnymi	4	16,6	-	-	28	41,2	32	26,4
		Nauczyć sadawania pracy domowej. kontrola i ocena uczniów	7	29,1	2	6,9	-	-	9	7,4
		Przed praktyką zapoznać z tematami lekcji	5	20,8	-	-	-	-	5	4,1
8.	Oceny lekcji studentów wydana przez szkoły względnie metodyków przedmiotów kierunkowych	b. dobry	141	80,7	64	43,9	580	53,5	785	68,2
		+ dobry	-	-	-	-	-	-	-	-
		dobry	34	19,3	77	52,7	237	28,5	348	30,1
		- dobry	-	-	-	-	-	-	-	-
		dostateczny	-	-	5	3,4	15	18,0	20	1,7

3. Praktyka pedagogiczna w ocenie studentów

Pozycja 2 wykazuje warunki do praktyki pedagogicznej, konkretnie czy praktyka odbyła się w budynkach szkolnych nowoczesnych, czy starych dostosowanych względnie niedostosowanych do potrzeb współczesnego szkolnictwa.

Z danych zawartych w tej pozycji wynika, że 16 studentów biologii tj. 66,7% i 17 studentów geografii tj. 58,7% oraz 44 studentów filologii rosyjskiej tj. 56% odbyło praktykę pedagogiczną w budynkach nowoczesnych. Łącznie 77 studentów tj. 60,7% miało bardzo dobre warunki do praktyki pedagogicznej.

Nieco gorsze warunki miało 8 studentów biologii tj. 33,3%, podobnie 12 studentów geografii tj. 41,3% oraz 24 studentów filologii rosyjskiej tj. 35,2%, gdyż praktyka ich odbyła się w budynkach starych ale dostosowanych do potrzeb współczesnej szkoły. Łącznie w takich warunkach odbywało praktykę pedagogiczną 44 studentów tj. 34,6%. Złe warunki miało tylko 6 studentów filologii rosyjskiej tj. 8,8% odbywając ją w budynkach starych, niedostosowanych do współczesnych wymagań.

Z pozycji 2 wynika, że wyposażenie w pomoce naukowe, pracownie i gabinety wpływające niewątpliwie na poziom nauczania, a zatem i praktyki pedagogicznej ogólnie biorąc było zadowalające, gdyż 19 studentów filologii rosyjskiej tj. 66,2% wykazało w dokumentacji praktyki wyposażenie wystarczające. Łącznie 86 studentów tj. 71,1% określa wyposażenie w pomoce naukowe jako wystarczające.

Wyposażenie niewystarczające wykazuje łącznie 35 studentów tj. 28,9% z czego na biologię przypada 5 studentów tj. 20,9%, geografii 7 tj. 24,2%, filologię rosyjską 23 tj. 33,8%.

Jest rzeczą w pełni zrozumiałą, że praktyka pedagogiczna winna odbywać się w warunkach materialnych możliwie najlepszych chociażby z tego powodu, że niejednokrotnie wpływa nawet w sposób decydujący na wiązanie się studentów z zawodem nauczycielskim. Pierwsze powodzenia czy niepowodzenia dydaktyczno-wychowawcze kandydatów na nauczycieli kształtują ich przyszłą postawę zawodową.

Pozycja 4 obrazuje wykształcenie nauczycieli zaangażowanych w praktyce pedagogicznej studentów. Nauczycieli posiadających wykształcenie wyższe odnotowało 199 tj. 37,4% studentów z czego 34 tj. 35,8% przypada na studentów biologii, 47 tj. 48% geografii i 118 tj. 34,8% na studentów filologii rosyjskiej.

Nauczycieli mających ukończone Studium Nauczycielskie wykazuje ogółem 304 tj. 57,5% studentów, z której to liczby 61 tj. 64,2% podają studenci biologii, 46 tj. 49,9% geografii i 197 tj. 58,5% studenci filologii rosyjskiej.

Nauczycieli posiadających Wyższy Kurs Nauczycielski podało 9 tj. 2,6% studentów, a wykształcenie średnie LP względnie Seminarium Nauczycielskie 5 tj. 5,1% studentów geografii i 14 tj. 4,1% studentów filologii rosyjskiej.

Z powyższego wynika, że najsilniej reprezentowane, bo 57,5% liczące było wykształcenie na poziomie SN, a drugie z kolei miejsce w ilości 37,4% przypada na wykształcenie wyższe. Stąd też personel nauczycielski zaangażowany w praktyce pedagogicznej studentów można w zasadzie ocenić dodatnio,

Treść zawarta w pozycji 5 wkracza w wartościowanie praktyki pedagogicznej przez samych studentów. Wykazuje jednocześnie stronę emocjonalną studenta wyrażoną za owoleniem względnie niezadowolaniem z przeprowadzonych lekcji.

W sumie studenci byli zadowoleni z 914 przeprowadzonych lekcji tj. w 79,3%, z czego 130 lekcji tj. 74,3% przypada dla studentów biologii, 108 tj. 74% dla studentów geografii i 676 tj. 81,3% dla studentów filologii rosyjskiej. Natomiast niezadowolenie z 239 tj. 20,7% przeprowadzonych lekcji wykazują studenci biologii z 45 lekcji tj. 25,7%, geografii z 38 lekcji tj. 26%, filologii rosyjskiej ze 156 tj. 18,7% przeprowadzonych lekcji.

Powyżej przedstawiony stan można uznać za w pełni zadowalający zważywszy, że prawie 80% lekcji było udanych, a 20% słabszych, co odzwierciedla mniej więcej normalną pracę większości nauczycieli. Ciekawszym będzie rozpatrzenie pozycji 6 wskazującej na przyczynę niezadowolenia studentów z przeprowadzonych przez nich w czasie praktyki lekcji.

Dane zawarte w wierszu 1 za podstawową przyczynę niezadowolenia uważają niepełne przygotowanie metodyczne studentów, na które wskazuje 5 studentów biologii tj. 20,8%, 3 tj. 10,3% geografii i 19 tj. 28,1% studentów filologii rosyjskiej. W sumie na brak pełnego przygotowania metodycznego wskazuje 27 studentów, co stanowi 20,7%.

Wiersz 2 jako przyczynę niezadowolenia podaje pewne braki w przygotowaniu rzeczowym studentów i co ciekawsze, 40 studentów tj. 33,1% przyznaje się do tych braków, z czego 10 tj. 41,6% przypada na studentów biologii, 5 tj. 17,5% geografii i 25 tj. 36,8% na studentów filologii rosyjskiej. Omawiana tu przyczyna winna wywołać pewne zaniepokojenie i refleksje u wykładowców przedmiotów kierunkowych, których zadaniem byłoby dokonanie poważniejszej analizy wykazanych przez studentów braków i podjęcie jakichś realnych akcji w celu zapobieżenia im na przyszłość. Braki w wiadomościach rzeczowych studentów są zwykle i słusznie uważane za poważniejsze od metodycznych.

Dane zawarte w wierszach 3 i 4 stanowią – jakąś próbę usprawiedliwienia się studentów z doznanych niepowodzeń dydaktycznych. Chodzi tu o wykazywanie małej aktywności uczniów w czasie lekcji, na co żali się 2 studentów biologii tj. 8,3% i 2 studentów geografii tj. 6,9%, a przecież aktywność zależy w pierwszym rzędzie od organizacji pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela.

Drugą podaną pseudo niezadowolenia z lekcji jest brak doświadczenia pedagogicznego. Wykazuje go 3 studentów tj. 12,5% biologii i 3 studentów tj. 10,3% geografii.

Wiersz 6 wskazuje na brak wystarczającej umiejętności wykorzystania i posługiwania się pomocami naukowymi jako na jedną z przyczyn niezadowolenia. Za słusnością przemawia tu fakt, że 34 studentów tj. 28,1% zdaje sobie sprawę, że brak tej umiejętności wpłynął niekorzystnie na wynik przeprowadzonych przez nich lekcji. Wykazuje to 4 studentów tj. 16,6% biologii, 5 tj. 17,5% geografii i 25 tj. 36,8% studentów filologii rosyjskiej. Na skąpy instruktaż jako przyczynę niezadowolenia wskazuje tylko 12 studentów tj. 17,6% z filologii rosyjskiej.

Za ciekawą, ale jednocześnie naturalną przyczynę niezadowolenia należy uznać podawaną przez 15 studentów tj. 12,4% treść, do której przyznaje się 4 studentów tj. 16,6% biologii, 4 tj. 13,8% geografii i 7 tj. 10,3% filologii rosyjskiej.

Podane w pozycji 6 przyczyny mogą świadczyć na korzyść studentów, którzy zdają sobie dość wyraźnie sprawę z faktu, że niepowodzenia dydaktyczno-wychowawcze zależą również w dużej mierze i od pracy samego nauczyciela.

Pozycja 7 przedstawia środki zaradcze zmierzające do podniesienia poziomu praktyki pedagogicznej a podawane przez studentów w ich propozycjach i dezyderatach.

Wiersz 1 pozycji 7 zawiera słuszny postulat przeprowadzania przez studentów większej ilości hospitacji i lekcji próbnych przed rozpoczęciem praktyki pedagogicznej ciągłej, czego w sumie żąda 44 studentów tj. 36,3% czyli przeszło trzecia część badanych. Postulat ten nie wymaga większych uzasadnień, jeśli niektórzy studenci przynajmniej, że pierwszą ich lekcją była lekcja przeprowadzona dopiero w czasie praktyki ciągłej.

Brak znajomości środowiska szkolnego, brak znajomości nauczycieli, zwiększa w znacznym stopniu napięcie uczuciowe studenta, które w pewnej mierze rzutuje na prowadzenie lekcji. Wyraża to 6 studentów biologii tj. 24,9%, 9 tj. 31% studentów geografii oraz 29 tj. 42,6% studentów filologii rosyjskiej.

Wiersz 2 zawiera życzenie rozpoczęcia pierwszej praktyki pedagogicznej w terminie późniejszym, z tym, by trwała dłużej niż 2 tygodnie.

Wyraża je 36 studentów tj. 29,7%, z czego przypada 5 studentów tj. 20,8% z kierunku biologii, 14 tj. 48% studentów geografii, 17 tj. 25% studentów filologii rosyjskiej uzasadnia swe życzenie możliwością wykorzystania różnicy czasu dla lepszego przygotowania do nauczania gramatyki.

Ciekawym i słusznym wydaje się być życzenie zawarte w wierszu 3 rozpoczynania zajęć z pedagogiki, konkretnie z dydaktyki w semestrze III; wyraża je stosunkowo niewielka liczba studentów, bo zaledwie 18 tj. 13,2%, z czego na studentów biologii przypada 3 studentów tj. 12,5%, 7 tj. 24,1% geografii i 8 tj. 11,7% studentów filologii rosyjskiej. Postulat ten aczkolwiek wyrażony stosunkowo przez mały procent badanych studentów, można uważać za jeden z ważniejszych, jeśli przypomniemy sobie, że program pedagogiki przewiduje w części pierwszej dydaktykę; zatem słuszny wydaje się pogląd, że właśnie dydaktyka ogólna stanowi podstawę przygotowania pedagogicznego studentów. Jeśli student dobrze przyswoi sobie zasady i metody nauczania, metody utrwalania, kontroli i oceny, to łatwiejszą pracą będą mieli metodycy przedmiotów kierunkowych i lepiej potrafią przygotować metodycznie studentów do praktyki zawodowej dokładniejszego zaznajomienia się z programem domaga się 13 studentów tj. 10,7% w czym 2 studentów tj. 8,3% biologii, 5 tj. 17,5% geografii i 6 tj. 8,8% studentów filologii rosyjskiej.

Lepszego przygotowania metodycznego życzy sobie 26 studentów tj. 21,4% w tym 3 tj. 12,5% studentów biologii, 2 tj. 6,9% geografii i 21 tj. 30,8% studentów filologii rosyjskiej.

Wiersz 6 zawiera życzenie 32 tj. 26,4% studentów lepszego zaznajomienia z podręcznikami szkolnymi, środkami audiowizualnymi oraz innymi pomocami naukowymi, w którym to życzeniu partycypuje 4 studentów biologii tj. 16,6% i 28 tj. 41,2% filologii rosyjskiej. I to życzenie należy uznać za w pełni słuszne, o czym była już wyżej mowa.

Za bardzo słuszne należy uznać ostatnie z życzeń wyrażone wprawdzie tylko przez 5 studentów biologii tj. 20,8%, a postulujące zaznajomienie studentów, jeszcze przed rozpoczęciem praktyki pedagogicznej ciągłej, z tematyką lekcyjną przypadającą na okres jej trwania. Takie zaznajomienie studentów z tematyką lekcyjną i nawet pobieżne metodyczne jej podbudowanie przez metodyków przedmiotów kierunkowych, pozwoliłoby na podniesienie poziomu praktyki i jej wyników.

Pozycja 8 ujmuje w swej treści oceny lekcji przeprowadzonych przez studentów, a wydane przez szkoły względnie metodyków przedmiotów kierunkowych. Jak z zestawienia ocen wynika to 785 lekcji tj. 68,2% zostało ocenionych jako bardzo dobrych z czego 141 tj. 20,7% lekcji studentów biologii, 64 tj. 43,9% geografii oraz 580 tj. 53,5% studentów filologii rosyjskiej. 348 tj. 30,1% lekcji oceniono jako dobre w tym 34 tj. 19,3% lekcji studentów biologii, 77 tj. 52,7% geografii i 237 tj. 28,5% lekcji studentów filologii rosyjskiej, wreszcie zaledwie 20 lekcji tj. 1,7% oceniono jako dostateczne, z czego 5 tj. 3,4% przypada na lekcje studentów geografii i 15 tj. 18% studentów filologii rosyjskiej.

Niewątpliwie należy się z tym zgodzić, że są to oceny w dużym stopniu zawyżone, ale powszechnie znanym jest fakt zawyżania ocen lekcji studentów przez nauczycieli, którzy tej oceny dokonują.

4. Praktyka pedagogiczna w ocenie metodyków przedmiotów kierunkowych

Pozycja 2 wyjaśnia, że w szkołach, które wybrano dla praktyki pedagogicznej ciągłej, nauka odbywała się: w 16 szkołach na jedną zmianę, w 14 na dwie zmiany i w 3 szkołach na trzy zmiany, z czego dla studentów biologii w 4 szkołach na jedną zmianę, w 14 na dwie zmiany i w 3 szkołach na trzy zmiany. Praktyka pedagogiczna studentów geografii miała miejsce w szkołach, w których nauka odbywała się na dwie zmiany, natomiast dla 12 studentów filologii rosyjskiej w szkołach, w których nauka była na jedną zmianę, a dla 56 studentów na dwie zmiany.

Stosunek szkoły i przygotowanie studentów do praktyki

Tablica 4

1	Kierunek	Biologia		Geografia		Fil. rosyjska		Razem		
2	Na ile zmian odbywa się nauka	4/1-17/2-3/3 ^a		29/2		12/1-56/2		16/1-102/2-3/3		
3	Stosunek szkoły do praktyki pedagog. i studentów	ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	
bardzo życzliwy		-	-	2	6,9	-	-	2	1,6	
życzliwy		24	100,0	27	93,1	63	92,7	114	94,3	
	życzliwy i pozytywny	-	-	-	-	5	7,3	5	4,1	
4	Kto hospitował praktykę pedagogiczną	metodycy kierunkowi	24	100,0	29	100,0	68	100,0	121	100,0
		pedagodzy	3	12,5	5	17,2	7	10,3	15	13,2
		kierownik szkoły	8	33,3	4	13,7	5	7,3	17	14,0
5	Rzeczowe przygotowanie studenta do praktyki pedagogicznej	bardzo dobre	-	-	1	3,4	6	8,8	7	5,8
		dobre	16	66,7	11	37,9	38	56,0	65	53,9
		wystarczające	6	25,0	15	51,9	19	27,9	40	33,0
		słabe	2	8,3	1	3,4	3	4,4	6	4,9
		niewystarczające	-	-	1	3,4	2	2,9	3	2,4
6	Metodycz. przygotowanie studenta do praktyki pedagogicznej	bardzo dobre	-	-	1	3,4	6	8,8	7	5,8
		dobre	16	66,7	11	37,9	38	56,0	65	53,9
		wystarczające	6	25,0	15	51,9	19	27,9	40	33,0
		słabe	2	8,3	1	3,4	3	4,4	6	4,9
		niewystarczające	-	-	1	3,4	2	2,9	3	2,4
7	Student umie wykorzystać i posługiwać się pomocami naukowymi /audio wizualnymi/	bardzo dobrze	-	-	-	-	3	4,4	3	2,4
		dobrze	8	33,3	9	31,0	38	56,0	55	45,6
		wystarczająco	11	45,9	19	65,6	23	33,8	53	43,8
		słabo	5	20,8	1	3,4	2	2,9	8	6,6
		niewystarczająco	-	-	-	-	2	2,9	2	1,6

^a 4/1 oznacza 4 szkoły z jedno-zmianową nauką
 17/2 " 17 szkół z dwu-zmianową nauką
 3/3 " 3 szkoły z trzy-zmianową nauką

Z pozycji 3 dowiadujemy się, jaki był stosunek szkoły do praktyki pedagogicznej i studentów. Oceniany on jest jako bardzo życzliwy w dwu przypadkach tj. w 6,9% dla studentów geografii, życzliwy dla 24 tj. 100% studentów biologii, dla 27 tj. 93% studentów geografii i dla 63 studentów tj. 92,7% filologii rosyjskiej. Łącznie dla 114 studentów tj. 94,3% stosunek szkół był życzliwy, a 5 studentów tj. 7,3% filologii rosyjskiej stosunek szkół był pozytywny i życzliwy.

Z zestawienia powyższego wynika, że stosunek szkół do studentów i praktyki był korzystny wpływający wyraźnie na samopoczucie studentów w czasie ich praktyki pedagogicznej.

Pozycja 4 informuje, kto hospitował praktykę pedagogiczną studentów. Z danych zawartych w tej pozycji wynika, że praktyka pedagogiczna wszystkich 121 studentów była hospitowana przez metodyków kierunkowych, dalej, że w 3 tj. 12,5% szkołach praktyka pedagogiczna studentów biologii była hospitowana przez pedagogów, tak samo w 5 przypadkach tj. w 17,2% studentów geografii i 7 tj. 10,3% studentów filologii rosyjskiej. Również kierownicy szkół, w których odbywała się praktyka dokonali jej hospitacji w 17 przypadkach tj. w 14% w tym 8 studentów tj. 33,3% biologii, 4 tj. 13,7% geografii i 5 tj. 7,3% filologii rosyjskiej wykazując tym samym pewne zainteresowanie praktyką pedagogiczną.

Hospitacje praktyki pedagogicznej mają stosunkowo duże znaczenie, gdyż z jednej strony studenci wiedząc, że ich praktyka jest przedmiotem zainteresowania i metodyków przedmiotów kierunkowych i pedagogów, których obowiązkiem jest nie tylko ocena praktyki i studenta, ale jednocześnie udzielanie - w razie potrzeby - potrzebnych informacji metodycznych, starają się przygotować do lekcji bardziej dokładnie. Z drugiej strony hospitacje praktyk pedagogicznych przez kierowników szkół wpływają korzystnie na poziom przygotowania się do zajęć nauczycieli, pod których bezpośrednią opieką pozostają studenci.

Z powyższego wynika, że i ten odcinek praktyki pedagogicznej nie powinien budzić większych zastrzeżeń.

Pozycja 5 przedstawia poziom rzeczowego przygotowania studentów do praktyki. Bardzo dobrze przygotowanych do praktyki metodycy przedmiotów kierunkowych podają 7 studentów tj. 5,8%, w tym 1 studenta tj. 3,4% z geografii i 6 tj. 8,8% z filologii rosyjskiej.

Najwięcej, bo 65 studentów tj. 53,9% miało według oceny metodyków przygotowanie dobre, w tym 16 studentów tj. 66,7% z biologii, 11 tj. 37,9% z geografii i 38 tj. 56% studentów filologii rosyjskiej.

Przygotowanie wystarczające miało według oceny metodyków przedmiotów kierunkowych 40 studentów tj. 33%, z czego przypada 6 studentów tj. 25% na biologię, 15 tj. 51,9% na geografie i 19 studentów tj. 27,9% na filologię rosyjską. Słabe przygotowanie według oceny metodyków posiadało 6 studentów tj. 4,9% i tak z biologii 2 studentów tj. 8,3%, z geografii 1 student tj. 3,4% oraz 3 tj. 4,4% z filologii rosyjskiej. Niewystarczające przygotowanie wg oceny metodyków miało na szczęście tylko 3 studentów tj. 2,4%, z czego przypada 1 student tj. 3,4% z geografii i 2 tj. 2,9% z filologii rosyjskiej.

Podane oceny przygotowania metodycznego studentów do praktyki pedagogicznej nie odpowiadają uzyskanym przez studentów ocenom lekcji przez nich przeprowadzonych i potwierdzają pogląd zaważania ocen przez nauczycieli szkół podstawowych.

Pozycja 6 mówi o przygotowaniu metodycznym studentów do praktyki pedagogicznej. Podobnie jak poprzednio metodycy przedmiotów kierunkowych ocenili przygotowanie metodyczne w takiej samej ilości każdej z pięciu ocen ujmując po prostu w tych samych ocenach przygotowanie rzeczowe i metodyczne studentów. Być może, że tak się idealnie złożyły obie oceny ale może takie ocenianie być przedmiotem dyskusji, nie zawsze bowiem przygotowanie rzeczowe musi iść w parze z przygotowaniem metodycznym i odwrotnie.

Pozycja 7 określa przy pomocy 5 ocen umiejętność wykorzystania i posługiwania się pomocami naukowymi /audiowizualne/. Z zestawienia zawar-

tych w tej pozycji danych można dowiedzieć się, że tylko 3 studentów tj. 4,4% z filologii rosyjskiej opanowało tę umiejętność bardzo dobrze. Dobrze opanowaną umiejętnością posługiwania się pomocami naukowymi wykazało się łącznie 55 studentów tj. 45,6%, z czego 8 studentów biologii tj. 33,3%, 9 tj. 31% z geografii i 38 tj. 56% studentów filologii rosyjskiej.

Wystarczającą umiejętnością wykazało się 53 studentów tj. 43,8% z tego przypadku na 11 tj. 45,9% studentów biologii, 19 tj. 65,6% geografii oraz 23 tj. 33,8% studentów filologii rosyjskiej.

Słabo opanowaną umiejętność wg oceny metodyków posiadało 8 studentów tj. 6,6% w tym 5 studentów tj. 20,8% z biologii 1 tj. 3,4% z geografii i 2 tj. 2,9% studentów filologii rosyjskiej.

Niewystarczającą umiejętność posługiwania się pomocami naukowymi wykazało zaledwie 2 studentów tj. 2,9% z filologii rosyjskiej. Określone przez metodyków przedmiotów kierunkowych umiejętności wykorzystania i posługiwania się pomocami naukowymi, wydają się być adekwatne zarówno z trudnościami wykazanymi przez studentów w tej dziedzinie, jak również z przyczynami niepowodzeń dydaktycznych i życzeniami studentów dotyczącymi lepszego opanowania umiejętności posługiwania się pomocami naukowymi.

Dalszy ciąg oceny praktyki pedagogicznej przez metodyków przedmiotów kierunkowych ujmuje dane zawarte w Tablicy 5 noszącej tytuł: Postawa studenta, których analizą zajmiemy się teraz.

Pozycja 2 tablicy 5 wskazuje, jak zachowywał się student w czasie lekcji, czy był nerwowy, spokojny, opanowany itp.

Największa ilość studentów, bo 59 tj. 48,7% wykazało w czasie zajęć lekcyjnych spokój i opanowanie. Z liczby tej taką postawą wykazało się 15 studentów tj. 62,6% biologii, 15 tj. 51,9% geografii i 29 tj. 42,6% filologii rosyjskiej.

Drugie z kolei miejsce zajmują studenci opanowani w czasie zajęć lekcyjnych w liczbie 48, co stanowi 39,1%, z czego 5 tj. 20,8% przypada studentom biologii, 13 tj. 44,7% geografii i 30 tj. 44,3% filologii rosyjskiej.

Na trzecim miejscu uplasowali się studenci w liczbie 12, co stanowi 9,8% wykazujących pewną nerwowość w czasie zajęć lekcyjnych. Jest to stosunkowo nieliczna grupa, z której 3 studentów tj. 12,5% przypada na biologię, 1 tj. 3,4% na geografie oraz 8 tj. 11,7% na filologię rosyjską.

Nieopanowanych w czasie zajęć lekcyjnych znalazło się na szczęście tylko 2 studentów tj. 1,6%, z których 1 tj. 4,1% grupy przypada na biologię i 1 tj. 1,4% grupy na filologię rosyjską.

Pozycja 3 wskazuje, czy student umiał nawiązać kontakt z uczniami i w jaki sposób.

Łatwo potrafiło to zrobić 58 studentów tj. 48,1% w tym 8 studentów tj. 33,3% grupy biologów, 3 tj. 10,5% geografów i 47 tj. 69,3% rusycystów.

Z pewnymi trudnościami nawiązywało kontakt z uczniami 33 studentów tj. 27,2%. Z liczby tej przypada 11 studentów tj. 46,2% na biologię, 13 tj. 44,7% na geografie i 9 tj. 13,2% na filologię rosyjską.

W sposób naturalny umiało nawiązać kontakt z uczniami 24 studentów tj. 19,8%, z czego przypada 4 studentów tj. 16,4% grupy biologów, 11 tj. 37,9% grupy geografów i 9 tj. 13,2% grupy rusycystów. W sposób sztuczny robiło to 4 studentów tj. 3,2% i tak 1 student tj. 4,1% grupy biologów, 2 tj. 6,9% grupy geografów oraz 1 tj. 1,4% z grupy rusycystów nie umiało czy nie potrafiło nawiązać kontaktu z uczniami 2 studentów tj. 2,9% grupy rusycystów.

Pozycja 4 zajmuje się zagadnieniem organizowania samodzielnej pracy uczniom w czasie lekcji. Z danych zawartych w tej pozycji można dowiedzieć się, że bardzo łatwo potrafi to zrobić tylko 2 studentów filologii rosyjskiej tj. 2,9% grupy, a 1,6% ogółu studentów. Natomiast łatwo umie to wykonać 66 studentów tj. 55,4%, co świadczyłoby korzystnie o tej tak potrzebnej w pracy zawodowej umiejętności. Z podanej liczby umiejętnością taką wykazało się 6 studentów biologii tj. 25% grupy, 8 tj. 27,5% grupy geografów oraz 51 tj. 78,1% grupy rusycystów.

Umiejętnością tą, ale z pewnymi trudnościami, wykazało się 46 stu-

Tablica 5

Postawa studenta

1	Kierunek		Biologia		Geografia		Fil. rosyjska		Razem	
			ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%
2	Student w czasie lekcji był	nerwowy	3	12,5	1	3,4	8	11,7	12	9,8
		spokojny i opanowany	15	62,6	15	51,9	29	42,6	59	48,7
		opanowany	5	20,8	13	44,7	30	44,3	48	39,1
		nieopanowany	1	4,1	-	-	1	1,4	2	1,6
3	Umiał nawiązać kontakt z uczniami	łatwo	8	33,3	3	10,5	47	69,3	58	48,1
		z pewnymi trudnościami	11	46,2	13	44,7	9	13,2	33	27,3
		naturalnie	4	16,4	11	37,9	9	13,2	24	19,8
		sztucznie	1	4,1	2	6,9	1	1,4	4	3,2
		nie umie	-	-	-	-	2	2,9	2	1,6
4	Potrafił organizować samodzielnie pracę	bardzo łatwo	-	-	-	-	2	2,9	2	1,6
		łatwo	6	25,0	8	27,5	51	78,1	66	55,4
		z pewnymi trudnościami	14	58,6	20	69,1	12	17,6	46	38,1
		słabo	4	16,4	1	3,4	1	1,4	6	4,9
		nie potrafi	-	-	-	-	2	2,9	2	1,6
5	Stosował indywidualizację	tak	14	58,6	25	86,3	56	82,4	95	77,8
		nie	7	28,9	4	13,7	12	17,6	23	10,0
		częściowo	3	12,5	-	-	-	-	3	2,4
6	Utrzymywał zainteresowanie uczniów w czasie lekcji	bardzo łatwo	-	-	-	-	1	1,4	1	0,8
		łatwo	8	33,3	15	51,9	50	63,8	73	60,5
		z pewnymi trudnościami	16	66,7	14	48,1	14	20,5	44	36,3
		słabo	-	-	-	-	1	1,4	1	0,8
		nie stara się	-	-	-	-	2	2,9	2	1,6
7	Umiał stwarzać potrzebne sytuacje na lekcji	szybko i łatwo	7	28,9	8	27,5	46	67,9	61	50,5
		z pewnymi trudnościami	16	67,0	21	72,5	20	29,2	57	47,1
		niezaradny	1	4,1	-	-	2	2,9	3	2,4
8	Umie rozwiązywać nieprzewidziane na lekcji sytuacje	szybko i sprawnie	2	12,5	7	24,1	47	69,2	57	47,1
		z pewnymi trudnościami	21	87,5	22	75,9	12	17,6	55	45,5
		nie potrafi	-	-	-	-	9	13,2	9	7,4
9	Zdyscyplinow. studenta	zdyscyplinowany	7	28,9	21	72,5	38	55,8	66	55,4
		punktualny w pracy	4	16,4	6	20,6	24	35,2	34	28,1
		solidny	13	54,2	15	51,9	22	32,3	50	41,3
		nie sprawia kłopotów opiekunom	2	8,2	4	13,7	3	4,4	9	7,4
		cieszy się dobrą opinią	15	62,5	19	65,5	41	60,2	75	62,0
10	Postawa ideowo-społeczna	wyraźnie zdecydowana	3	12,5	4	13,7	19	27,9	26	21,1
		zdecydowana	4	16,4	10	34,4	20	29,2	34	28,1
		nie budzi zastrzeżeń	17	71,1	15	51,9	27	39,7	59	48,4
		niezdecydowana	-	-	-	-	2	2,9	2	2,4

dentów tj. 38,1%, z której to liczby przypada 14 studentów tj. 58,6% grupy biologów, 20 tj. 69,1% grupy geografów oraz 12 tj. 17,6% grupy rusycystów.

Słabą umiejętność wykazało 6 studentów tj. 4,9% ogółu, z czego 4 studentów tj. 16,4% grupy biologów, 1 tj. 3,4% grupy geografów i 1 tj. 1,4% grupy rusycystów.

Nie potrafi organizować samodzielnej pracy 2 studentów filologii rosyjskiej, co stanowi 2,9% grupy, a 1,6% ogółu studentów.

Ogólnie biorąc badani studenci wykazali więc umiejętność organizowania samodzielnej pracy uczniów.

Z pozycji 5 można zorientować się czy studenci stosowali indywidualizację w nauczaniu. Zebrane dane wykazują, że 95 studentów tj. 77,8% umiało ją zastosować w pracy lekcyjnej. Z liczby tej przypada 14 studentów tj. 58,6% grupy biologów, 25 tj. 86,3% grupy geografów i 56 tj. 82,4% grupy rusycystów. Natomiast nie potrafi stosować indywidualizacji w nauczaniu 23 studentów tj. 19%. Na liczbę tę składa się 17,6% grupy rusycystów. Częściowo potrafi stosować indywidualizację 3 studentów tj. 12,5% grupy biologów a 2,4% ogółu. Należy tu zaznaczyć, że tak dodatnie wyniki mogą budzić wątpliwości.

Pozycja 6 wskazuje, jak student potrafił utrzymywać zainteresowanie w czasie zajęć lekcyjnych. Zebrane dane wskazują, że bardzo łatwo umiał to zrobić tylko 1 student tj. 1,4% grupy rusycystów, a 0,8% ogółu studentów. Natomiast łatwo utrzymywało zainteresowania 73 studentów tj. 60,5%. Z liczby tej przypada 8 studentów tj. 33,3% grupy biologów, 15 tj. 51,9% grupy geografów oraz 50 tj. 63,8% grupy rusycystów.

Z pewnymi trudnościami potrafiło utrzymywać zainteresowanie na lekcjach 44 studentów tj. 36,3%. Na liczbę tę składa się 16 studentów tj. 66,7% grupy biologów, 14 tj. 48,1% grupy geografów i 14 tj. 20,5% grupy rusycystów.

Natomiast słabo utrzymuje zainteresowanie 1 rusycysta tj. 1,4% grupy, a nie stara się o utrzymanie zainteresowania 2 studentów tj. 2,9% również przynależnych do grupy rusycystów.

Uogólniając, należy podkreślić, że zasadniczo prawie wszyscy badani studenci wykazali się umiejętnością utrzymywania zainteresowania, czyli i na tym odcinku należy uważać ich za wystarczająco przygotowanych do zawodu nauczycielskiego.

Pozycje 7 i 8 zajmują się zagadnieniem, które nabiera w dzisiejszej praktyce zawodowej coraz większego znaczenia, tj. umiejętnością stwarzania potrzebnych na lekcji świadomych sytuacji wpływających wyraźnie na realizację celów nauczania. Z analizy zebranego materiału wynika, że nasi studenci potrafią sobie radzić w tym zakresie, gdyż 61 studentów tj. 50,5% umie szybko i łatwo stwarzać takie sytuacje na lekcjach. W liczbie tej znajduje się 7 tj. 28,9% grupy biologów, 8 tj. 27,5% grupy geografów i 46 tj. 29,2% grupy rusycystów. Z pewnymi trudnościami potrafi to robić 57 studentów tj. 47,1% z tej liczby przypada 16 studentów tj. 67% na grupę biologów, 21 tj. 72,5% na grupę geografów i 20 tj. 29,2% na grupę rusycystów. Wykazuje niezaradność w tym zakresie 3 studentów tj. 2,4% w tym 1 student tj. 4,1% grupy biologów i 2 tj. 29% grupy rusycystów; w grupie geografów tej niezaradności nie zanotowano.

Z pozycji 8 wynika, że 55 studentów tj. 47,1% potrafi również dobrze rozwiązywać nieprzewidziane, a powstałe w czasie lekcji sytuacje, co świadczy o ich zaradności. Z liczby tej przypada 3 studentów tj. 12,5% grupy biologów, 7 tj. 24,1% grupy geografów i 47 tj. 69,2% grupy rusycystów. Z pewnymi trudnościami potrafi to zrobić 55 studentów tj. 45,5% w której to liczbie mieści się 21 studentów tj. 87,5% grupy biologów, 22 tj. 75,9% grupy geografów i 12 tj. 17,6% grupy rusycystów. Natomiast 9 studentów tj. 13,2% grupy rusycystów nie potrafi rozwiązywać takich nieprzewidzianych sytuacji.

Pozycja 9 ujmuje problem zdyscyplinowania studentów. Dla określenia stopnia zdyscyplinowania posłużono się pięcioma różnymi wzajemnie uzupełniającymi się kryteriami i tak: za zdyscyplinowanych uważano 66 stu-

dentów tj. 55,4%, punktualnych w pracy 34 studentów tj. 28,1% solidnych, 50 studentów tj. 41,3%, nie sprawiających kłopotów opiekunom 9 studentów tj. 7,4%, cieszących się dobrą opinią 75 studentów tj. 62%.

Uogólniając można z całą odpowiedzialnością uznać, że zdyscyplinowanie badanych studentów nie budzi zastrzeżeń.

Pozycja 10 określa postawę ideowo-społeczną studentów ujętą w czterech kryteriach:

Postawę wyraźnie zdecydowaną wykazało 26 studentów tj. 21,1%. W liczbie tej mieści się 3 studentów biologii tj. 12,5% grupy, 4 studentów tj. 13,7% grupy geografów oraz 19 tj. 27,9% grupy rusycystów.

Postawę zdecydowaną wykazało 34 studentów, co stanowi 28,1% z czego przypada 4 studentów tj. 16,4% z grupy biologów, 10 tj. 34,4% z grupy geografów i 20 tj. 29,2% z grupy rusycystów.

Postawę nie budzącą zastrzeżeń wykazała największa liczba, bo aż 59 studentów, co stanowi 48,4%. Z tej liczby przypada 17 studentów tj. 71,1% w grupie biologów, 15 tj. 51,9% w grupie geografów i 27 tj. 39,7% w grupie rusycystów.

Postawę niezdecydowaną wykazało tylko 2 studentów tj. 2,9% z grupy rusycystów, co stanowi 2,4% wszystkich badanych. Uogólniając pozycję 10 można bez większych zastrzeżeń przyjąć, że postawa ideowo-społeczna badanych studentów jest prawidłowa tj. taka, jaką chcielibyśmy widzieć u wszystkich pracujących nauczycieli.

Z kolei pozostaje do omówienia student i jego praktyka pedagogiczna w ocenie metodyków przedmiotów kierunkowych, co ilustruje tablica 6.

Tablica 6

Student i jego praktyka pedagogiczna w ocenie metodyka kierunkowego

1	Kierunek	Biologia		Geografia		Fil.rosyjska		Razem		
		ilość	%	ilość	%	ilość	%	ilość	%	
2	Uwagi metodyków kierunkowych o studentcie i jego praktyce pedagogicznej ujęte w ocenie	bardzo dobry	6	25,0	-	-	10	14,70	16	13,22
		- bardzo dobry	1	4,16	-	-	4	5,89	5	4,13
		+ dobry	1	4,16	1	3,45	-	-	2	1,65
		dobry	9	37,52	11	37,99	33	48,52	53	43,71
		- dobry	2	8,33	1	3,45	2	2,95	5	4,13
		+ dostateczny	1	4,16	4	13,79	3	4,41	8	6,62
		dostateczny	4	16,67	12	41,32	14	20,58	30	24,79
		- dostateczny	-	-	-	-	2	2,95	2	1,65
		Razem	24	100	29	100	68	100	121	100

Z danych zawartych w powyższej tabeli wynika, że obrazują ocenę studenta i jego praktyki pedagogicznej w skali 8 stopniowej. Ocenę bardzo dobrą uzyskało 16 studentów tj. 13,22%. Dla poszczególnych kierunków wygląda to następująco: 6 studentów tj. 25% przypada grupie biologów, 10 studentów tj. 14,70% grupie rusycystów.

Ocenę bardzo dobrą otrzymało 5 studentów tj. 4,13% w tym 1 student tj. 4,16% z grupy biologów i 4 studentów tj. 5,89% z grupy rusycystów. Ocenę + dobrą zdobyło 2 studentów tj. 1,65% z czego 1 student tj. 4,16% grupy biologów i 1 student tj. 3,45% grupy geografów. Ocenę dobrą otrzymało najwięcej, bo 53 studentów tj. 43,71%. W liczbie tej mieści się 9 studentów tj. 37,52% z grupy biologów, 11 tj. 37,99% z grupy geografów i 33 tj. 48,52% z grupy rusycystów. Ocenę dobrą uzyskało 5 studentów, co stanowi 4,13% wszystkich badanych. W ocenie tej mieści się 2 studentów tj. 8,33% grupy biologów, 1 student tj. 3,45% grupy geografów oraz 2 studentów tj. 2,95% grupy rusycystów. Ocenę + dostateczną otrzymało 8 studentów tj. 6,62% w czym mieści się 1 student tj. 4,16% grupy biologów, 4 studentów tj. 13,79% grupy geografów i 3 tj. 4,41% grupy rusycystów. Ocenę dostateczną przyznano 30 studentom, co stanowi 24,79%. W liczbie tej partycypuje: 4 studentów tj. 16,67% grupy biologów, 12 tj. 41,32% grupy geografów oraz 14 tj. 20,58% grupy rusycystów. Ocenę - dostateczną otrzymało 2 studentów tj. 2,95% grupy rusycystów, a 1,65% ogółu badanych studentów. Jakże to są oceny i jaka jest ich adekwatność z ocenami wystawionymi przez szkoły będzie można mówić dopiero po ich wzajemnym porównaniu.

Dzięki zastosowaniu ocen w 8 stopniach, od bardzo dobrego zaczynając a kończąc na - dostatecznym, metodycy przedmiotów kierunkowych chcieli uzyskać maksymalny obiektywizm w ocenach studentów w świetle ich praktyki i znajomości zajęć teoretycznych.

Dla celów porównawczych należało jednak dokonać scalenia tych ośmiu stopni w trzy, bo tylko trzema stopniami dokonały szkoły oceny praktyki pedagogicznej.

Tak zestawione porównanie ocen praktyki pedagogicznej wydanych studentom przez szkoły i metodyków przedmiotów kierunkowych ujmujemy w tablicy 7.

Tablica 7

Porównanie ocen lekcji odbytych w czasie praktyki pedagogicznej a wydanych studentom przez szkoły i metodyków kierunkowych

Kierunek	Biologia		Geografia				Fil. rosyjska		Razem							
	Szkoły	Metod.	Szkoły	Metod.	Szkoły	Metod.	Szkoły	Metod.	Szkoły	Metod.						
Ocena praktyki	il.	%	il.	%	il.	%	il.	%	il.	%						
bardzo dobry	141	80,7	8	33,3	64	43,9	-	-	580	53,5	14	20,5	785	68,2	21	16,5
dobry	34	19,3	11	45,9	77	52,7	12	41,3	237	28,5	35	51,6	348	30,1	60	50,4
dostateczny	-	-	5	20,8	5	3,4	17	58,7	15	18,0	19	29,9	20	1,7	40	33,1
Razem	175	100	24	100	146	100	29	100	832	100	68	100	1153	100	121	100

Z analizy tej tablicy wynika, że ocenę bardzo dobrą przyznały szkoły 785 lekcjom tj. 68,2%, a metodycy zaledwie 21 studentom tj. 16,5%. W liczbie tej mieści się 141 lekcji tj. 80,7% grupy biologów, a 8 studentów tj. 33,3%, dalej 64 lekcje tj. 43,9% grupy geografów, z tym, że ani jeden student geografii nie otrzymał stopnia bardzo dobrego od metodyków, wreszcie 580 lekcji tj. 53,5% grupy rusycystów, a tylko 14 studentów tj. 20,5% grupy rusycystów.

Ocenę dobrą uzyskało 348 lekcji tj. 30,1% ocenę tą metodycy przyznali 60 studentom tj. 50,4%. W liczbach tych mieszczą się 34 lekcje tj. 19,3% grupy biologów i 11 studentów tj. 45,9%, dalej 77 lekcji tj. 52,7% i 12 studentów tj. 41,3% grupy geografów, a wreszcie 237 lekcji tj. 28,5% i 35 studentów tj. 51,6% grupy rusycystów.

Ocenę dostateczną otrzymało 5 studentów tj. 20,8% grupy biologów, dalej 5 lekcji tj. 3,4% i 17 studentów tj. 58,7% grupy geografów, a wreszcie 15 lekcji tj. 18% i 19 studentów tj. 27,9% grupy rusycystów.

Za bardziej obiektywne należy przyjąć oceny wystawione przez metodyków przedmiotów kierunkowych z tym, że są one nieco zaniżone czy za ostre. Ale i ta sprawa może być przedmiotem dyskusji. Natomiast biorąc ogólnie można przyjąć, że ocena praktyki pedagogicznej badanych studentów może być uznana za adekwatną do ich przygotowania. Albo jeszcze inaczej rozumując można powiedzieć, że przygotowanie studentów do praktyki pedagogicznej w świetle wyników w niej uzyskanych świadczyłoby o tym, że pedagogika i metodyki przedmiotów kierunkowych wystarczająco przygotowują studentów do praktyki i zawodu nauczycielskiego, nie biorąc na razie pod uwagę zarejestrowanych braków i trudności w tym przygotowaniu, o czym będzie jeszcze mowa później. W ten sposób na podstawie ostatniego uogólnienia analizy zebranego materiału badawczego można dać było odpowiedź na pierwsze postawione pytanie robocze tj. "Czy pedagogika faktycznie wystarczająco przygotowuje studentów do pracy zawodowej?"

Zasadniczo odpowiedź jest pozytywna, z tym, że w przygotowaniu pedagogicznym studentów zostały stwierdzone różne braki więcej lub mniej poważne, zawsze jednak wpływające do pewnego stopnia ujemnie na wyniki ich praktyki pedagogicznej.

Odpowiedzi na drugie pytanie tj. "Jakie są przyczyny zauważonych braków i niedociągnięć w wiedzy pedagogicznej studentów badanych kierunków" dostarczyła analiza materiału badawczego zawartego w tablicach 2, 3, 4 i 5 na podstawie której można by tak ją sformułować:

Rozpoczynanie zajęć z pedagogiki w różnych okresach czasu w III lub IV semestrze, dowolność w wyborze tematyki programowej i jej realizacja stanowią główną podstawę przyczyn braków i niedociągnięć w wiedzy pedagogicznej studentów - konkretnie - w niepełnym przygotowaniu metodycznym i rzeczowym studentów.

Jeśli chodzi o podanie odpowiedzi na trzecie kolejne pytanie: "Czy braki te występują w tej samej ilości i natężeniu w badanych grupach studentów" to odpowiedź będzie znacznie trudniejsza niż na poprzednie pytania, mimo szczególnie zebranego materiału badawczego.

Najbardziej szczegółowa odpowiedź na to pytanie może brzmieć: "Braki i niedociągnięcia w przygotowaniu pedagogicznym badanych studentów - szczególnie opracowane i omówione przy analizie wspomnianych już uprzednio tablic, występują dość różnie w poszczególnych grupach i w różnym nasileniu w zależności od przyczyn powodujących je.

Uogólnienia i wnioski

Konstrukcja niniejszej rozprawy ujęta w trzech zasadniczych częściach obejmujących kolejno: podstawy przygotowania pedagogicznego studentów, metody zbierania materiału badawczego oraz jego opracowanie miały w swej treści wykazać rolę przedmiotów pedagogicznych w przygotowaniu studentów WSP do pracy zawodowej.

Przyjmując w założeniu, że podstawą przygotowania pedagogicznego studentów stanowią treści zawarte w programie pedagogiki stwierdzonych w czasie opracowania materiału badawczego, że badani studenci zasadniczo wykazali wystarczające przygotowanie pedagogiczne potrzebne im do praktyki pedagogicznej. Nie mniej jednak dały się zauważyć pewne braki i niedociągnięcia w posiadanej przez nich wiedzy pedagogicznej, powodujące z

kolei pewne trudności w ich praktyce pedagogicznej. Różnorodność braków i ich ilość pozostawała w pewnym związku z czasami rozpoczynania zajęć pedagogicznych tj. wykładów i ćwiczeń z pedagogiki oraz metodyki przedmiotów kierunkowych. Na kierunkach biologii i filologii rosyjskiej zajęcia z pedagogiki rozpoczynają się w IV semestrze, natomiast na kierunku geografii w III semestrze. Podobnie przedstawia się ta sprawa i na innych kierunkach studiów. Sprawa ta winna ulec jakiemś ujednoczeniu.

Różny jest również czas praktyki pedagogicznej i okresy ich trwania np. po 2 tygodnie dla studentów biologii i geografii, a 4 tygodnie dla studentów filologii rosyjskiej odbywanej w innym czasie.

Z zestawienia materiału badawczego wynika, że badaniami objęto 121 studentów reprezentujących trzy kierunki studiów tj.: biologię z liczbą 24 studentów, geografię z liczbą 29 studentów oraz filologię rosyjską z liczbą 68 studentów.

Badani studenci w liczbie 103 osób tj. 85% posiadali przed przyjęciem do WSP ukończone Liceum Pedagogiczne, 3 studentów tj. 2,4% Technikum, 11 studentów tj. 9% Liceum Pedagogiczne, a wreszcie 4 osoby tj. 3,6% Studium Nauczycielskie.

Stwierdzono, że studenci mający ukończone Licea Pedagogiczne i Studium Nauczycielskie nie napotkali na żadne trudności w praktyce pedagogicznej, byli bowiem do niej lepiej przygotowani od wszystkich pozostałych studentów.

W założeniach przyjęto, że praktyka pedagogiczna ciągła i uzyskane w niej przez studentów wyniki wykażą, w jakim stopniu pedagogika przygotowuje studentów do pracy zawodowej. Z tego też powodu cały materiał badawczy został ujęty w 7 tablicach ilustrujących poszczególne elementy tak przygotowania pedagogicznego studentów, jak i praktyki pedagogicznej i poddany szczegółowej analizie ilościowej i jakościowej. Z analizy tej wynika, że praktyka pedagogiczna odbyła się w 33 szkołach podstawowych w Krakowie i trwała po 2 tygodnie dla studentów biologii i geografii w grupach 3 osobowych, a 4 tygodnie dla studentów filologii rosyjskiej w grupach 4 osobowych. Stwierdzono również, że w kilku szkołach umieszczono po dwie grupy studentów na praktykę, co nie jest korzystne i nie stwarza dobrych warunków do praktyki.

Analiza wykazała dość dużą rozpiętość w ilości przeprowadzanych przez studentów lekcji próbnych od 4, a nawet sporadycznie 3 do 7 w grupie studentów geografii i od 5 do 9 w grupie biologów oraz od 9 do 16 w grupie rusycystów. Duża różnica występująca w grupie ma swe uzasadnienie w ich tygodniowej praktyce pedagogicznej.

Warunki do praktyki pedagogicznej, ogólnie biorąc, były prawie dla wszystkich studentów korzystne przyjmując, że 77 studentów tj. 60,7% odbywało praktykę pedagogiczną w budynkach szkolnych nowoczesnych wyposażonych wystarczająco w nowoczesne urządzenia i środki nauczania, 44 studentów tj. 34,6% miało wprawdzie praktykę pedagogiczną w budynkach szkolnych starych, ale w pełni dostosowanych do potrzeb współczesnego nauczania i wychowania, a tylko 6 studentów tj. 4,7% nie miało takich warunków odbywając praktykę pedagogiczną w budynkach szkolnych starych i niedostosowanych do współczesnych potrzeb dydaktycznych.

Jeżeli chodzi o stopień i poziom przygotowania studentów do praktyki pedagogicznej analiza zebranego do tego celu materiału badawczego wykazała pewne braki i niedociągnięcia zarówno w przygotowaniu metodycznym i dydaktycznym, jak i rzeczowym, co w szczegółach odzwierciedlają dane zawarte w tablicach 2 i dalszych i ich dokładna interpretacja zakończona w szeregu wypadków wnioskami z niej logicznie wynikającymi.

Można było również stwierdzić na podstawie wypowiedzi studentów zawartych w dokumentacji praktyki pedagogicznej jakie to są wykazywane przez nich braki w wiedzy pedagogicznej i jakie są ich przyczyny, a także w jaki sposób, zdaniem studentów, można te braki usunąć względnie ich uniknąć.

O tych samych zagadnieniach mówią również wypowiedzi metodyków przedmiotów kierunkowych, ale więcej w formie oceny stopnia przygotowania me-

todycznego i rzeczowego studentów, ich postawy w czasie zajęć lekcyjnych, zdyscyplinowania i postawy ideowo-społecznej.

Z dokumentacji i praktyki pedagogicznej można dowiedzieć się do jakich szczególnie braków w przygotowaniu metodycznym i rzeczowym przyznają się sami studenci. Żalą się na stosunkowo słabą znajomość programów nauczania, trudności w rozplanowywaniu materiału nauczania i w zadawaniu pracy domowej, na braki w stosowaniu metod kontroli i oceny uczniów, w wykorzystaniu i posługiwaniu się nowoczesnymi środkami nauczania, na zbyt małą umiejętność prowadzenia lekcji z gramatyki z powodu niewystarczających wiadomości, skąpe wiadomości o człowieku, z geografii regionalnej.

Oceny studentów i praktyki pedagogicznej dokonane przez metodyków przedmiotów kierunkowych są na ogół korzystne zarówno od strony ich przygotowania rzeczowego jak i metodycznego, chociaż różnią się bardzo od ocen wystawionych przez szkoły na podstawie przeprowadzonych przez studentów lekcji, które wykazują wyraźne zawyżenie ocen. W ocenie studentów i ich praktyki pedagogicznej metodycy przedmiotów kierunkowych nie pominieli również i postawy studenta, ujawnianej w czasie zajęć dydaktyczno-wychowawczych oraz postawy ideowo-społecznej.

W świetle analizy zebranego materiału badawczego, można powiedzieć, że oceny tych postaw studenta wyrażone przez metodyków są w zupełności prawie u wszystkich studentów korzystne, ponad 90% badanych takie oceny uzyskało.

Podobnie korzystnie została oceniona praktyka pedagogiczna ciągła przez szkoły i metodyków przedmiotów kierunkowych, z tym, że ocena praktyki pedagogicznej dokonana przez metodyków jest bardziej adekwatna do przygotowania pedagogicznego studentów.

Po dokonaniu tych kilku uogólnień treści opracowanego materiału należałoby na zakończenie podać jakieś wnioski czy dezyderaty zacierające zarówno do lepszego przygotowania pedagogicznego studentów, jak również i praktyki pedagogicznej.

Do takich wniosków wynikających z treści materiału badawczego i uzyskanych z badań wyników należałoby zaliczyć

- a/ grupę wniosków dotyczących przedmiotów pedagogicznych,
- b/ grupę wniosków dotyczących praktyki pedagogicznej.

- a/ W celu umożliwienia studentom możliwie jednakiego poziomu przygotowania pedagogicznego zarówno do zawodu, jak i do praktyki pedagogicznej ciągłej, należałoby rozpocząć zajęcia z pedagogiki z ćwiczeniami w semestrze III na wszystkich kierunkach przedmiotowych.
- b/ Pracownicy prowadzący ćwiczenia z pedagogiki winni dążyć stale do ujednoczenia tematów ćwiczeń i podnoszenia ich poziomu, jako przedmiotu w poważnym stopniu warunkującego wyniki zarówno w wiedzy pedagogicznej studentów, jak i przygotowania do praktyki pedagogicznej ciągłej.
- c/ W związku z tym należałoby opracować i dostarczyć pracownikom prowadzącym ćwiczenia podstawowy zestaw tematów ćwiczeń wraz z komplectami potrzebnych do nich materiałów.
- d/ Należy organizować co pewien czas, dla osób prowadzących ćwiczenia z pedagogiki, hospitacje specjalnych, wybranych jako węzłowe zadania ćwiczeń, wszechstronnie je omówić zarówno od strony korzyści dla wiedzy pedagogicznej studentów, jak i korzyści dla praktyki pedagogicznej.
- e/ Wykłady z pedagogiki i ćwiczenia należałoby powierzać pracownikom posiadającym bądź dodatkowe kwalifikacje z danego kierunku przedmiotowego, na którym zajęcia te będą prowadzić, bądź też wykazującym specjalne zainteresowania tym przedmiotem, bo to ułatwić im może w znacznym stopniu nachylenie ogólnej tematyki do danego kierunku przedmiotowego studiów.

- f/ W zajęciach z pedagogiki tj. wykładach, a specjalnie ćwiczeniach. należy zwrócić więcej uwagi na program przedmiotu kierunkowego i wskazać sposoby posługiwania się i wykorzystania programów nauczania.
- g/ W tematyce "środki nauczania" trzeba podkreślić rolę i znaczenie podręczników w pracy dydaktyczno-wychowawczej ze specjalnym uwzględnieniem podręczników przedmiotów kierunkowych. Wskazać sposoby wykorzystywania treści podręczników przedmiotów kierunkowych.
- h/ Szerzej opracować temat: środki audiowizualne i wykorzystać do tego celu pracownie Uczelni, aby nauczyć studentów posługiwania się tymi środkami w stopniu wystarczającym do ich zastosowania w praktyce pedagogicznej.
- i/ Na ćwiczeniach z pedagogiki poważniej zająć się sprawami wychowawczymi, dokonać 1-2 hospitacji godzin wychowawczych i dokładnie je opracować przy pełnym włączeniu do tej pracy studentów.
- j/ Nauczyć studentów planowania lekcji w czasie pisania konspektów zawierających podstawowe elementy lekcji, oraz konspektów skróconych potrzebnych w czasie praktyki pedagogicznej ciągłej. Konspekty lekcji winny zasadniczo obejmować tematykę przedmiotu kierunkowego.
- k/ Należy dążyć do tego, aby w ramach ćwiczeń z pedagogiki można było polecić studentom lepiej przygotowanym do praktyki przeprowadzić 1 ewentualnie 2 lekcje, zasadniczo z przedmiotu kierunkowego, ale koniecznie dokładnie je omówić i ocenić.
- l/ W ramach ćwiczeń z pedagogiki obszerniej omówić metody kontroli i oceny wiadomości i poprzeć je odpowiednią hospitacją.
- 1/ Przy temacie "Praca domowa" zwrócić w wykładach i ćwiczeniach więcej uwagi na sposoby zadawania prac domowych, a w ćwiczeniach wskazać, jak praktycznie to zadawanie pracy domowej przebiega, oczywiście w oparciu o hospitację.
- 2. a/ Dla potrzeb pedagogicznej ciągłej organizować grupy 3-4 osobowe i rozmieszczać je w szkołach posiadających możliwie najkorzystniejsze warunki do praktyki pedagogicznej ciągłej pod opieką nauczycieli umiejących dobrze organizować praktykę pedagogiczną i chcących udzielać studentom wystarczających informacji, demonstrować lekcje z zastosowaniem różnych nowych form pracy, omawiać swe lekcje ze studentami, wskazując jednocześnie na występujące w formach pracy wartości kształcące i wychowawcze.
- b/ Wszystkie lekcje próbne studentów omawiać z całą grupą i koniecznie ustalać ich ocenę uwidocznioną na konspekcie lekcyjnym studenta. Takie omówienie i ocenianie lekcji wpływa korzystnie na podnoszenie przygotowania zawodowego, a przy sposobności rozbudza ambicję studentów.
- c/ Przed pierwszą praktyką ciągłą każdy student winien przeprowadzić samodzielnie co najmniej 1-2 lekcji, które winny być wszechstronnie omówione i ocenione, aby nie dopuszczać do takich przypadków, że pierwszą lekcję prowadzi student dopiero w czasie praktyki pedagogicznej ciągłej.
- d/ Należałoby również zaznajomić studentów z prowadzeniem dziennika lekcyjnego, dokonywania zapisów lekcji, notowania frekwencji, wpiływania ocen itd. przed pójściem na pierwszą praktykę pedagogiczną.
- e/ Harmonogram praktyki pedagogicznej winien być w całości podany do wiadomości studentów jeszcze przed praktyką.

- f/ Byłoby rzeczą wskazaną zaznajomić studentów przed praktyką pedagogiczną ciągłą z wycinkiem rozkładu materiału nauczania przeznaczanego do opracowania w czasie praktyki, omówić znajdującą się w nim tematykę lekcyjną i podbudować ją przy współpracy studentów od strony rzeczowej i metodycznej, co w znacznym stopniu ułatwiłoby studentom prawidłową realizację tejże tematyki na prowadzonych lekcjach.
- g/ W czasie trwania praktyki studenci winni więcej zaznajomić się z różnymi formami i przejawami życia szkoły, omawiać je z opiekunami praktyki zdobywając tym samym lepsze przygotowanie do pracy zawodowej.
- h/ Metodocy przedmiotów kierunkowych winni współpracować z Zakładem Praktyki Pedagogicznej nad opracowaniem wytycznych do praktyki, zawierających wszystkie elementy potrzebne do możliwie najlepszego przygotowania studentów do praktyki i pracy zawodowej. W pracach takiego zespołu winni znajdować się prowadzący ćwiczenia z pedagogiki jako członkowie z głosem doradczym.

Wydaje się, że realizacja podanych wyżej, a wynikających z opracowanego materiału wniosków, może do pewnego stopnia wpłynąć na ujednoczenie działalności pedagogicznej, zatem i praktyki pedagogicznej i podniesienia jej poziomu.